

Sport

Toelichting: waarom sport?

Sport is zowel persoonlijk als maatschappelijk een niet te onderschatten fenomeen. Veel jongeren doen – soms zelfs fanatiek – aan sport. En sportprestaties staan hoog op de waardeschaal van de samenleving. Er zijn sportscholen. Voor sommigen is sport een way of life (actief en/of als supporter). Voor LBV is sport van belang omdat er een aantal ethische facetten bij komen kijken: fair play, doping (hooliganisme?). Het bepaalt sterk het zelfbeeld (identiteit). De Olympische spelen bieden een aanknopingspunt om over sport en moraal en godsdienst te spreken. Er zijn sportidolen (goden) en het soms semi-religieuze gedrag eromheen (rituelen, zingen in stadions, bijgeloof van sporters, god-danken als men scoort). Ook een overvloed aan religieuze beeldspraak in sport: 'de opstanding van Gilbert' etc.

Doelstellingen

1. De II leggen uit waarom sport voor sommige mensen belangrijk is
2. De II motiveren waarom zij wel of niet aan sport doen
3. De II leggen uit wat de filosofie van de Olympische spelen is
4. De II onderkennen de commerciële kant van de sportwereld
5. De II benoemen voor- en nadelen van de prestatiedrang
6. De II kunnen ethisch argumenteren rondom doping
7. De II betrekken de *fair play* gedachte in hun spreken over sport
8. De II bespreken de rol van God en geloof in de sport

Context

Sport in het algemeen (vooral voetbal) is voor veel mensen een belangrijk onderdeel van hun leven. Ook voor onze leerlingen. Als het al niet de actieve beoefening is, dan toch zeker 'het kijken naar', het meeleven, het supporteren. Hoewel de link tussen sport en levensbeschouwing niet evident lijkt, zijn er sociologen die sport 'een nieuwe religie' noemen. Ook in het taalgebruik valt dit op: Sporthelden worden vereerd als 'hedendaagse goden'. Heel wat sporters hebben hun eigen (bij)gelovige rituelen, voorafgaand, tijdens of na een wedstrijd. En de gezamenlijke beleving van grote sportwedstrijden roept intense gevoelens op, zowel bij winst als verlies. Levensbeschouwelijke thema's als winnen versus verliezen, je 'verbonden voelen', het omgaan met je grenzen en ethische vragen bij sport, het belang van sport voor de 'identiteit' (way of life), bieden aanknopingspunten om in de les PEGO het thema sport aan de orde te stellen. Een aantal vragen *voor de leerkracht* zelf om de bezinning op het onderwerp op gang te brengen en dit thema te verbinden met de vier domeinen waar we ons met de jongeren in BSO III in willen begeven op zoek naar het belang ervan voor hun geloof, privé-leven, beroepsleven en het begrijpen van de samenleving.

- Kunnen vaste rituelen die sporters uitoefenen bij bijvoorbeeld het begin van een wedstrijd beschouwd worden als een uiting van geloof of is dit eerder een vorm van bijgeloof die *an sich* niets met geloof te maken heeft? Hoe komt het dat mensen nood hebben aan dergelijke rituelen?
- Hoe komt het dat mensen nood hebben aan 'brood en spelen', vaak zelfs een bloederige variant ervan? Is er een mechanisme in de mens dat kickt op agressie en geweld, op de pijn van

anderen? Hoe komt het dat mensen geneigd zijn om hier naar te kijken, er zelfs geld voor te betalen, en ervan te genieten? Gaat dit op voor mensen in het algemeen of voor enkelingen?

- In sport draait het vaak om winnen, om competitie, de beste willen zijn. (Hoe) kan men deze waarden verenigen met de gedachte van zelfopoffering, 'de laatsten zullen de eersten zijn',... die bijvoorbeeld in het christendom als belangrijk worden geacht? In welke zin kan verliezen soms ook een vorm van winnen zijn?
- Kan men tegelijk een goed gelovige zijn en een goed sporter? Of zijn beide onverenigbaar? Is sport een vorm van eredienst aan God, een zorg voor het leven (dat de gelovige als van God gekregen beschouwt) of is het net een uiting van een gebrek aan focus op het geloof?
- Brengt sport, door het sociale karakter ervan, mensen dichter bij elkaar en creëert het een verbondenheid, of drijft het mensen juist uit elkaar, door – onder andere omwille van de competitie – mensen in een virtueel 'wij' en 'zij' te verdelen? Hebben mensen nood aan een denken in termen van 'wij' en 'zij' en maakt dit de sport (als beoefenaar en bekijker) net heel aantrekkelijk?
- Zijn er grenzen aan wat moreel verantwoord is binnen de sport? Is zo iets als een sportethiek noodzakelijk? Kan bijvoorbeeld geweld getolereerd worden als sport? En moeten er bij de beoefening van sport ethische regels opgesteld worden? Hoe zit het met extreme sporten, gewelddadige sporten, doping, prestatiedruk.

Zeer beknopte achtergrondinformatie

Korte geschiedenis

Sport en godsdienst waren in de oudheid twee domeinen die op vele manieren met elkaar verbonden waren. Eerst en vooral vonden sportcompetities – voorzover wij weten – steeds plaats in het kader van een religieus feest, gehouden ter ere van een god en in de buurt van een heiligdom. We denken hierbij vooral aan Griekenland. Het ontstaan van de sportieve wedstrijden wordt verklaard aan de hand van mythen waarin goden en helden optraden. De *Olympische spelen* duurden bijvoorbeeld wel vijf dagen, maar slechts op twee daarvan vonden competities plaats. De eerste dag van de spelen zwoeren de *atleten* om niet vals te spelen in een plechtige eed aan Zeus. Op de derde dag, op het hoogtepunt van de spelen, maakten de wedstrijden plaats voor een groot offer voor Zeus. Deelname aan dit offer was de belangrijkste taak van de vertegenwoordigers die als vertegenwoordigers van hun stad naar het heiligdom waren gereisd. Er is dus iets 'religieus' aan de hand als het over sport gaat. Ook het succes van de atleten op de spelen was verbonden met de gunst van de goden. Daarom droegen zegevierende atleten bij hun thuiskomst na een plechtige processie hun overwinningskrans op in de tempel van de stadsgod. Ook het *gymnasion*, waar professionelen en amateurs trainden, was verbonden met de cultus. Een gymnasion was steeds aan één of meerdere goden gewijd, vaak Herakles, Hermes of Apollo, die daar ook een altaar hadden. De competities die in het gymnasion werden gehouden, werden aan deze goden opgedragen. In de late Oudheid bekeerden meer en meer mensen zich tot het Christendom. Onder invloed hiervan verdween het religieuze karakter van de spelen naar de achtergrond. Heidense dierenoffers waren immers verboden vanaf de jaren 340. Met het einde van de spelen heeft dit echter maar onrechtstreeks te maken. De link tussen veel sporten en krijgsvoering is evident (gestileerde krijgskunst, martial arts). Ook zijn veel groepsporten terug te leiden op rituele wedkampen tussen rivaliserende dorpen/clans etc. 'Brood en spelen' als een politiek middel om groepsdynamiek te sturen en agressie te kanaliseren, lijkt een blijver. Interessant fenomeen is hierbij dat de eerste christenen slachtoffers waren van de 'sport': zij stierven in arena's.

Olympische Spelen, toen en nu.

De *Olympische Spelen* zijn één van de grootste en oudste sportevenementen ter wereld. Hun oorsprong ligt in het Griekse oord Olympia, waar vanaf 776 voor Christus tot 393 na Christus belangrijke sportwedstrijden plaatsvonden. Olympia was geen gewoon oord, maar een religieuze ontmoetingsplaats voor de Griekse oppergod Zeus. In dit heiligdom werden om de vier jaar godsdienstige feesten gehouden, die gepaard gingen met wedstrijden in muziek, voordracht, beeldhouwen en sport.

Na het heropstarten in 1896 is het uitgangspunt van de Olympische spelen van de religie naar de moraal verschoven. Bij de opening van de Olympische Spelen van Antwerpen in 1920 werd in naam van de tweeduizend deelnemende atleten voor het eerst de *Olympische eed* uitgesproken, in volgende bewoordingen: *"Wij zweren dat wij aan de Olympische Spelen deelnemen als loyale tegenstrevers, met eerbied voor de geldende regels, en fier om ridderlijk te kunnen strijden voor de eer van ons vaderland en voor de eer van de sport"*.

De eer om deze eed te mogen uitspreken viel te beurt aan de Belgische atleet Victor Boin, winnaar van meerdere Olympische medailles tijdens de Spelen van Londen (1908) en Stockholm (1912).

Het IOC stelde recent dat het niet alleen sportwedstrijden wil organiseren voor 's werelds beste atleten, maar ook een beweging op gang wil brengen die morele waarden benadrukt die via de sport kunnen worden ontwikkeld, zoals: inzet, doorzetting, wilskracht, solidariteit, verdraagzaamheid, fair play en wereld broederschap. Deze waarden werden, aldus de verdere commentaren, gesymboliseerd door het aansteken van de fakkel in 1928 in Amsterdam en de befaamde fakkeltocht vanaf 1936, jawel, in Berlijn, de spelen die Hitler wou gebruiken om de superioriteit van het Arische ras te demonstreren. Het verhaal van de zwarte atleet Jesse Owens op deze spelen verdient zeker vermelding.

Men stelt het voor alsof de Olympische idealen stevig ethisch onderbouwd zijn. Maar doorheen de jaren hebben zich (in hoofde van vele landen) achter de schermen toch zware dopingfeiten voorgedaan. Bij de jacht op records en faam werden de grenzen verlegd en soms overschreden met een totaal gebrek aan respect voor het menselijk lichaam en de menselijke persoon. Dit was zeker het geval in de voormalige DDR en recentelijk ook in China en de USSR.

Ook doen veel landen een gigantische inspanning om de grootste sportshow binnen te halen. In Berlijn in 1936 was de vervolging van de Joden aan de orde. Er was een bijna-boycot op initiatief van de Amerikanen. Moest deze boycot volledig gelukt zijn, zou er misschien op het terrein effect geboekt zijn.

Hier vindt u artikelen, verhalen, thema's en achtergrond over de Olympische spelen

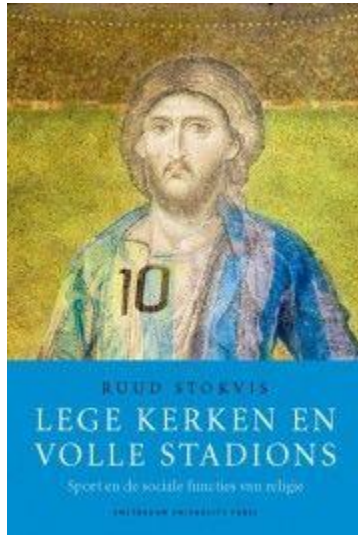
<http://www.isgeschiedenis.nl/olympische-spelen/> (3 pagina's met items)

Lege kerken en volle stadion

"Was het gezin de hoeksteen van de samenleving, dan was religie het sociale cement". Volgens de socioloog Ruud Stokvis hebben andere instituties de sociale functie van religie in de samenleving overgenomen. Een van die belangrijkste moderne bindmiddelen is sport, aldus Stokvis. Volgens hem draagt sport bij aan morele vorming en sociale binding, én biedt een mens zingeving. Niet alleen sportende jeugd, maar ook sportfans worden beïnvloed door de sociale werking die van de sportwereld uitgaat. Daardoor krijgt sport ook een steeds belangrijker rol in de maatschappij.

Door de intense opwinding en hartstocht die door en rond grote sportmanifestaties worden opgewekt, doen deze spektakels hetzelfde voor een dorp/stad/land, als wat religieuze ceremonieën plachten te doen voor mensen in traditionele dorpsamenlevingen. Het biedt een tegenwicht tegen de doorgedreven individualisering. Mensen willen deel uitmaken van een groter samenlevingsverband, dus kwamen er nieuwe vormen van collectief enthousiasme, opwekkende feestelijke bijeenkomsten die de samenbindende werking van godsdienstige bijeenkomsten overnamen. Grote sportwedstrijden hebben

door de spanning die ze oproepen een revitaliserende functie voor de samenleving, aldus deze socioloog. Onmiskenbaar is in elk geval dat de vele rituelen (die soms inderdaad bijna kerkelijke aandoen: gebedsrituelen, samenzang) van en rond sportgebeurtenissen van groot belang zijn voor de mensen.

Lessuggesties

In de bijlage ("**sportmaterialen**") is van alles en nog wat bijeengebracht en verdeeld over thema's, die samenhangen met de doelstellingen. Het zijn geen uitgewerkte lessuggesties, maar *incentives* om het gesprek met de leerlingen op gang te krijgen. Het materiaal bestaat uit fragmenten van artikelen, uitspraken en visueel materiaal (prenten, filmpjes). Veel is afkomstig van een enorm uitgebreid uitgewerkte lesimpuls van de Thomaswebsite: <https://www.kuleuven.be/thomas/page/zin-in-sport/>

Concreet:

Het licht erg voor de hand om bij de leerlingen eerst te peilen hoe zij zelf sport beleven. Is het belangrijk voor ze? Of juist niet?. Hiervoor zijn een *serie uitspraken* van leeftijdgenoten over het belang van sport bij elkaar gezet. Men kan hen hierop laten reageren (waarin herken je je? Waarin niet?)

religie in de sport

Het materiaal rond de wielrenner *Philippe Gilbert* kan de insteek vormen om te spreken over de taal die men in de sport gebruikt en kan ook prima aanleiding zijn om met de leerling eens te praten over de betekenis van Goede Vrijdag en Pasen in het algemeen voor mensen vandaag en voor henzelf.

De foto van *Sven Nys*, met fiets op de schouders en vol modder, toont visueel wel wat gelijkenissen met het beeld van de kruisdraging van Christus. Is het verkeerd om wielrenners als hedendaagse Christusfiguren te zien? Zijn er geen andere lijdensverhalen in onze wereld die veel indringender zijn en veel meer een Goede Vrijdag-ervaring weergeven?

Het fragment rond *Eddy Merckx* is een onderdeel van het programma 'Superfans'. Naar aanleiding van het fragment (best te bekijken tot minuut 5) kan men in discussie gaan over de vraag hoe ver devotie voor sporthelden kan en mag gaan. Voelen gelovige leerlingen zich beledigd door de uitspraak van de superfan? Bijkomend is ook de vraag of het ethisch verantwoord is dat dergelijke programma's gemaakt worden, aangezien velen dit programma beschouwen als uitlachtelevisie.

Bij het artikel rond het einde van de *mythificatie* van sporthelden, kan het gesprek gaan over wat het verschil is tussen helden en gewone mensen. Hoe komt het dat mensen zoveel nood hebben aan helden en halfgoden? Is het ook belangrijk om je eigen innerlijke grootsheid te vinden en hoe doe je dat? Waaruit bestaat de 'greatness' van de leerlingen?

Nike: De naam Nike verwijst naar een Griekse godin van de overwinning. Het Nike symbool is ongeveer het bekendste ter wereld. Zouden we kunnen spreken over een Nike-religie? Wat zijn de kenmerken van een dergelijke 'religie'? In dit artikel is heel wat interessante informatie te vinden over dit gegeven:

Artikel: http://xroads.virginia.edu/~class/am483_97/projects/hincker/ad.html

Touchdown Jesus

De afbeelding van de levensgrote Jezus die uitkijkt over het stadion kan aan de leerlingen getoond worden, waarbij zij dan aangeven wat dit beeld 'zegt'. Is dit beeld een soort van contradictie of juist heel logisch op een manier. Zou een dergelijk beeld ook in België denkbaar zijn?

De uitspraak '*touchdown Jesus*' is voor meerdere interpretaties vatbaar. Wat zou deze uitspraak kunnen betekenen, ook los van de context van het voetbalstadion? In het lied van Tim McGraw kunnen de leerlingen misschien inspiratie vinden. Wordt hier dan verwezen naar een *touchdown* in de zin van een overwinning of gaat het (ook) om iets anders?

Sport als way of life

Men kan aan de leerlingen vragen of en in welke mate zij sport zelf als een way of life beschouwen.

De gedachte van sport als levensbeschouwing wordt door de impulsen in dit onderdeelje op verschillende manieren geïllustreerd. De leerlingen proberen dit onder woorden te brengen.

Op welke manier is sport in deze voorbeelden een bron van leven, of een manier om zelfs in contact te komen met het hogere of met God? Zijn er dan ook sporten die meer of minder geschikt zijn om mensen in contact te brengen met het hogere?

Paulus over sport en geloof

In de tekst uit de brief aan de Korinthiërs maakt Paulus gebruik van 'sporttaal' om iets duidelijk te maken. Wat zou Paulus hiermee bedoelen en is dit ook een les of opdracht waar mensen vandaag iets mee zouden kunnen zijn?

Geloof en bijgeloof in de sport

Hier kan men de leerlingen laten nagaan wat het geloof van deze sporters is, hoe dat geloof een invloed heeft (gehad) op hun sportieve carrière en hoe dat geloof een rol speelt in deze mensen hun leven en handelen.

Bij het citaat van *Lukaku* kan men blijven stilstaan bij de vraag of God de weg van mensen heeft uitgestippeld. Tegelijk spreekt Lukaku ook wel over zijn eigen ambitie. In hoeverre en in welke mate zijn beide met elkaar compatibel. Kan je eigen ambitie hebben als God het allemaal al heeft gepland?

Sport en bijgeloof

De leerlingen de voorbeelden van bijgelovige sporters voorleggen en proberen te begrijpen waarom zij nood hebben aan deze bijgelovige rituelen. Men kan de leerlingen zelf een aantal voorbeelden laten geven. Hier kan men ook het onderscheid tussen geloof en bijgeloof maken. Wat is volgens de leerlingen zelf het onderscheid? Ligt dit aan wat men precies doet of aan de intentie waarmee men het doet of het geloof van waaruit men het doet?

Bidden voor succes

Heel veel sporters bidden voorafgaand aan een match voor succes of bedanken God achteraf met een gebed. Hier kan men het hebben over verschillende redenen waarom mensen bidden.

Heeft het zin om te bidden voor geluk? Kan God voor winst of verlies zorgen? Waarom schrijven mensen hun winnen wel toe aan God en hun verlies dan niet?

Zichtbaar geloof

Naar aanleiding van deze impulsen kan men in gesprek gaan over het uiten van je geloof. Kunnen en mogen mensen in alle omstandigheden hun geloof tonen? Zijn er situaties waarin dit niet mag? Zijn er grenzen aan verbonden? Hoe zou het komen dat men het soms moeilijk heeft met mensen die hun geloof laten zien?

Hier kan men ook met de leerlingen spreken over tatoeages. Op welke manier tonen mensen hun identiteit door middel van tatoeages? Zijn er ook hier grenzen of dingen die *not done* zijn?

Geloven in jezelf

Tom Boonen vertelt dat sport en winnen ook te maken hebben met geloven in jezelf. Hoe komt de boodschap die Boonen wil meegeven over bij de leerlingen? Zijn dit terechte uitspraken of komt Boonen arrogant over?

Men kan de leerlingen ook vragen of en wanneer zij zelf al het gevoel hadden dat ze de sterkste of de beste waren. Was dit een motiverend gevoel of eerder iets waardoor ze bang werden om het niet vol te houden?

Extreme sporten

Bij de extreme sporten verwoorden de leerlingen het levensgevoel dat de afbeeldingen hierbij weergeven. Wat zouden mensen die aan extreme sporten doen uit deze sport willen halen en hoe uit dat zich in de foto's.

De foto met de basejumper in de hand van Christus in Rio roept nog meer symbolische vragen op. De leerlingen geven aan of en in welke mate extreme sporten verantwoord zijn. Zou het verboden moeten zijn om je eigen leven te riskeren? En wat met het leven van anderen?

Hier kan men dieper ingaan op 'kicks'.

De gedachte van 'vrijheid' is een motivatie die bij vele sporters belangrijk is.

Je eigen grenzen overwinnen

Het verhaal van triatleet Marc Herremans, die na een vreselijk ongeval de draad van hun sport opnamen, omdat ze het zelf zo belangrijk vonden. Het gesprek hierbij kan gebeuren aan de hand van enkele vragen:

Wat zijn de dromen die *Marc Herremans* had?

Heeft hij die dromen waar kunnen maken?

Op welke manier heeft hij zijn grenzen overwonnen?

Is het onverantwoord wat hij deed?

Wat neem jij zelf mee uit dit levensverhaal?

Is dit inspirerend of ?

Is alles mogelijk? Zijn er geen grenzen die niet overwonnen kunnen worden?

De leerlingen zoeken zelf naar voorbeelden van hoe en wanneer zij met hun eigen grenzen werden geconfronteerd (uiteraard op kleinere schaal dan bij de voorbeelden) en hoe zij daarmee zijn omgegaan. Hebben zij die grenzen kunnen overwinnen? Wie of wat hadden zij daarbij nodig?

Ethische vragen bij sport

De prestatiedruk en de enorme commerciële belangen vertroebelen ernstig alle 'gewone spontane sportplezier'. Hier zou met de leerlingen n.a.v. enkele casussen kunnen worden gesproken.

Ook bijv. ouders die hun kinderen dwingen om te presteren.

geweld?

Ook hier kan men de leerlingen, vanuit de foto's en de tekst, naar ethische vragen laten zoeken bij geweld als sport. Is dit wel verantwoord, waarom wel of niet?

Men kan de leerlingen in twee 'kampen' opdelen, waarbij het ene kamp het standpunt verdedigt dat bijvoorbeeld boksen wel ethisch verantwoord is en het andere kamp het standpunt aanhangt dat boksen ethisch niet verantwoord is. De leerlingen proberen op een gefundeerde manier argumenten aan te brengen.

Fair play

Men kan de leerlingen zelf een aantal regels rond fair play (bijvoorbeeld ook bij sport op school) laten bedenken. Fair play wordt hier gezien in de breedste zin van het woord en kan ook wel inhouden om in een wedstrijd iemand die gevallen is (zelfs iemand van het andere team) meteen te helpen. Hoe vullen de leerlingen dit zelf in?

Men zou deze regels eventueel in de sportzalen of kleedkamers van de school kunnen ophangen, in samenspraak met de leerkrachten lichamelijke opvoeding.

Men zou de vraag ook breder kunnen stellen: als het leven als een sportwedstrijd zou zijn, wat zouden dan de regels (van fair play) zijn waaraan mensen moeten beantwoorden?

Sport en geld

De leerlingen geven aan of zij het terecht vinden dat topsporters zo veel verdienen. Wat zou de oorzaak zijn van dit hoge loon? Zij geven zelf een antwoord op de vraag 'waarom aanvaardt de samenleving dat topsporters zo veel verdienen' of duiden aan welk standpunt het beste aansluit bij hun eigen standpunt.

Sport en reclame

Welke mens-, wereld- en godsbeelden komen in deze reclamebeelden naar boven komen.

Kijk hoe de atleten worden afgebeeld?